

Eugeniusz Kośmicki
Katedra Nauk Społecznych UP w Poznaniu

Ogrodnictwo bylinowe Sarastro Stauden jako miejsce uprawy i zachowania bioróżnorodności

Ogrodnictwo bylinowe SARASTRO STAUDEN zostało założone przez Christiana H. Kressa ponad trzydzieści lat temu. Znajduje się ono w Austrii na pograniczu austriacko-bawarskim w trójkącie Passawy (Passau), Linzu i Salzburga i należy do największych i najbardziej znanych ogrodnictw Europy. Rośliny z ogrodnictwa Ch.H. Kressa poszukiwane są nie tylko w Europie, ale także w Rosji, a nawet Stanach Zjednoczonych. W ogrodnictwie tym dostępne są mało znane, oryginalne gatunki botaniczne, pochodzące często z odległych obszarów świata, jak również można tam zakupić nowe odmiany charakteryzujące się cennymi walorami ozdobnymi, a także długowiecznością i odpornością na choroby i warunki klimatyczne. Symboliczne znaczenie nazwy SARASTRO polega na przemianach uprawianych roślin – od zwyczajnych roślin do cenionych nowości ogrodniczych.

Ważną częścią Ogrodnictwa Bylinowego SARASTRO STAUDEN jest ogród pokazowy, gdzie można zobaczyć większość uprawianych roślin. Na szczególną uwagę zasługuje wąska „węzowata rabata” o długości 60 metrów i szerokości 1-2 metrów. „Wije” się ona przez powierzchnię trawnika, a także jest dobrze widoczna z „powietrza”. W ogrodzie pokazowym vegetacja zaczyna się już w marcu, kiedy kwitną przebiśniegi, a później byliny wiosenne, byliny letnie, a kończy się kwitnieniem astrów jesiennych i późno kwitnących traw.

Filozofia ogrodnicza w SARASTRO STAUDEN

Ponad 90% olbrzymiego asortymentu ogrodnictwa SARASTRO STAUDEN jest rozmnażanych na jego terenie. Jedynie niektóre gatunki i odmiany młodych roślin i rośliny cebulowe są zakupywane w innych ogrodnictwach, ponieważ brakuje odpowiednich gleb. Obecnie, ogólnie biorąc, własna uprawa sprzedawanych bylin ulega w dużym stopniu zanikowi. Współcześnie dochodzi do zmniejszenia asortymentu bylin kosztem racjonalizacji i szybkości wytwarzania gotowych do sprzedaży roślin. Filozofia ogrodnicza w ogrodnictwie SARASTRO STAUDEN jest jednak odmienna, gdyż chodzi o trwałe, odporne na warunki przyrodnicze byliny. Rośliny można kupić także za pomocą Internetu, gdzie są one dobrze scharakteryzowane, a wszystkie byliny posiadają piękne fotografie. Zapoznanie się z roślinami ułatwia także „Katalog Sarastro Stauden 2012/2013”, który liczy aż ... 112 stron. Scharakteryzowane w nim poszczególne byliny – odmiany i gatunki ozdobnych bylin, w tym wiele rzadkich gatunków roślin. O nowych roślinach uprawianych w ogrodnictwie Ch.H. Kressa publikuje się comiesięczne specjalne opracowania *on-line* dla klientów, które można pobierać wprost ze stron internetowych ogrodnictwa.

Wizytówką ogrodnictwa Ch.H. Kressa są takie rośliny, jak: kwitnące wczesną wiosną przebiśniegi, zawilec gajowy, a także zawilec żółty, głównie azjatyckie epimedia jako typowe okrywowe rośliny do obszarów półcienistych i cienistych, pochodzące z Afryki Południowej, odporne na suszę delospermy (*Delosperma*), rodzime i obce rojniki (*Sempervivum*) i rozchodniki (*Sedum*). Ogrodnictwo Ch.H. Kressa posiada bardzo duży wybór tak poszukiwanych bylin, jak: kłosowce (*Agastache*), rdesty (*Persicaria*), krwiściągi (*Sanguisorba*), bodziszki (*Geranium*). W ogrodnictwie tym zwraca się dużą uwagę na uprawę liliowców, modnych ostatnio bylin preriowych, a także późno kwitnących traw.

Charakterystyczny asortyment SARASTRO STAUDEN

Do najbardziej znanych roślin kwitnących już w okresie przedwiosna należy śnieżyczka przebiśnieg (*Galanthus nivalis*). Obecnie w ogrodnictwie Ch.H. Kressa uprawia się ponad 250 gatunków i odmian tych roślin cebulowych. Przebiśniegi najlepiej sprzedawać jako „zielone rośliny” na początku maja. Wyróżnia się gatunki: śnieżyczkę przebiśnieg, śnieżyczkę Elwesa, śnieżyczkę Woronowa, a jeszcze jesienią kwitnie śnieżyczka Królowej Olgi (*G. reginae-olgae* ssp. *reginae-olgae*). Kress uprawia najwięcej w Europie kwitnących wiosną zawilców gajowych, zawilców żółtych, a także ich mieszańców. Od niedawna dużym powodzeniem cieszą bardzo trwałe, długowieczne epimedia posiadające delikatne kwiaty. Poza nielicznymi gatunkami europejskimi wyróżnia się przede wszystkim gatunki azjatyckie. Wiele rzadkich gatunków wprowadzono ostatnio do upraw. Bardzo popularne stały się odmiany epimedium wielkokwiatowego (*Epimedium grandiflorum*), nowe gatunki pochodzenia chińskiego i japońskiego a także mieszańce międzygatunkowe.

Całkowicie odmienne stanowiska zajmują bardzo kolorowo kwitnące delospermy i, najczęściej pochodzenia europejskiego, rojniki i rozchodniki. Wymagają one stanowisk suchych i słonecznych, a także bardzo przepuszczalnych gleb. Asortyment odmian i gatunków tych roślin uległ znacznemu rozszerzeniu – tworzy się nawet kolekcje złożone tylko z samych delosperm lub rojników. Obok gatunków i form naturalnych rojników – znanych jest wspólnie ponad 4000 zarejestrowanych odmian ogrodowych. Bardzo odporne są one na trudne warunki klimatyczne. Także rozchodniki wymagają podobnych warunków, szczególnie poduszkowe. Duże znaczenie posiadają też wysokie rozchodniki, które stały się szeroko znane dopiero w ostatnich latach między innymi mieszańce ogrodowe ‘Carl’, ‘Karfunkelstein’, ‘Matrona’, ‘Purple Emperor’.

Charakterystycznymi bylinami Ch.H. Kressa są kłosowce (*Agastache*) – kwitną one bardzo długo, będąc „magnesem” dla licznych owadów. Mają one aromatyczne liście i są bardzo wytrzymałe na niekorzystne warunki. Znane są obecnie liczne odmiany tych roślin, zwłaszcza *A. foeniculum* i *A. rugosa*, a także liczne inne gatunki. Duże możliwości zastosowania w ogrodzie posiadają rdesty (*Bistorta* lub *Persicaria*). Najbardziej znane gatunki i odmiany to: *B. amplexicaule* (liczne odmiany), *B. microcephala* ‘Purple Fantasy’ (barwne liście), *B. virginiana* ‘Painter’s Palette’, czy mało znany jeszcze japoński *B. tenuicaule*. Wymagają one raczej żyznej gleby, ale są łatwe do uprawy i bardzo wytrzymałe. Natomiast krwiściągi (*Sanguisorba*) należą do typowych dzikich bylin, ale mogą być roślinami towarzyszącymi dla liliowców, ostróżek, czy floksów. Wszystkie wymagają żyznych, ale świeżych gleb ogrodowych.

Do bardzo oryginalnych bylin należą gatunki pochodzenia azjatyckiego, ale także z innych regionów świata. Wymienić można tutaj takie gatunki jak: *S. hakusanensis*, *S. menziesii*, *S. obtusa*.

Cennym rodzajem roślin są niewątpliwie bodziszki (*Geranium*) – mają one wszechstronne możliwości zastosowania; są bardzo dekoracyjne i trwałe. Mogą być stosowane jako byliny rabatowe i „byliny wypełniające”. Wiele z nich tworzy kłącza, a inne powoli się rozrastają. Należy wymienić liczne odmiany bodziszka kantabryjskiego; bodziszka sinego (*G. cinereum*), a także bodziszka himalajskiego. Dla celów „wypełniania”, szczególnie pod drzewami i krzewami, nadają się między innymi bodziszek korzeniasty, bodziszek plamisty (*G. maculatum*), bodziszek żałobny (*G. phaeum*), bodziszek łąkowy i bodziszek leśny. Bardziej słonecznego stanowiska wymaga między innymi bodziszek czerwony (*G. sanguineum*). Coraz więcej jest bodziszków – mieszańcowych różnego pochodzenia.

Byliny na słonecznych stanowiskach

Wiele bylin w ogrodnictwie SARASTRO STAUDEN wymaga stanowisk słonecznych suchych lub bardziej wilgotnych. Takich roślin jest współcześnie bardzo dużo, między innymi akanty, które mają charakter śródziemnomorski, bardzo charakterystyczne są barwne krwawniki, tojady, gatunki i odmiany malw (zwłaszcza *Alcea*). Na uwagę zasługują wysokie rdesty, które dotąd są jeszcze mało znane między innymi *Aconogonum 'Johanniswolke'*, *A. paniculatum ssp. frondosum*, *A. sericeum*. Bardzo bogaty jest zestaw gatunków: astrów (zwłaszcza astry jesienne, kwitnące nawet w listopadzie), dzwonek, penstemonów (pochodzenia amerykańskiego), szałwi, a nawet nawłoci (*Solidago*). Wśród tych ostatnich ogrodnictwo Ch.H. Kressa może zaproponować między innymi *S. caesia*, *S. canadensis 'Hiddigeigei'*, *S. rigida var. humilis*, a także odmiany ogrodowe, na przykład *S. 'Loysden Crown'*. Bardzo interesujące są także dzielżany (*Helenium*), mikołajki, dziewanny. Niedawno pojawiło się wiele długokwitnących ich odmian ogrodowych. Do ważnych roślin lubiących słońce należą ozdobne czosnki, w tym cenne odmiany ozdobne popularnego szczypiorku. Nie można także zapomnieć o lubiących słońce słoneczniczkach (*Heliopsis*). Jako cenne odmiany traktuje Ch.H. Kress starą odmianę japońską *H. scabra 'Asahi'* i karłowatą odmianę *H. scabra 'Sommerzwerg'*. Okrągłe kwiatostany posiadają przegorzany (echinopsy).

Rośliny preriowe

Wiele ciekawych roślin rośnie na preriach amerykańskich. Są to nie tylko trawy, ale także obficie kwitnące byliny. W Europie cieszą się współcześnie dużym zainteresowaniem ogrody preriowe, które są piękne, przystosowane pod względem ekologicznym, a także korzystne ekonomicznie. Należy tutaj wymienić: amsonie (między innymi *A. hubrichtii*, *A. illustris*), odporne na susze anafalisy, liczne bylice (*Artemisia*). Wiele astrów jest pochodzenia preriowego. Charakter preriowy, czy stepowy posiadają liczne wilczomlecze (*Euphorbia*), jeszcze mało znane, spokrewnione z astrami kalimerisy, a oryginalny charakter posiada parthenium całolistne (*Parthenium integrifolium*). Pochodzenia preriowego są pysznogłówki (*Monarda*), słoneczniki, a także amerykańska mięta górską (*Pycnanthemum*) i rożniki (*Silphium*) z dużymi żółtymi kwiatami. Ponadto pochodzenia stepowego są liczne kocimiętki, a także perowskie. Współcześnie znane są nie tylko ogrody preriowe, ale także tak zwane ogrody żwirowe, które pojawiły się po raz pierwszy w Anglii (*Beth Chatto*).

Byliny obszarów cienistych i półcienistych

Wiele bylin uprawianych w ogrodnictwie bylinowym Ch. H. Kressa może być zastosowana na obszarach półcienistych i cienistych. Najbardziej charakterystyczne są wczesnowiosenne ciemierniki (*Helleborus*), funknie charakteryzujące się też pięknymi, barwnymi liśćmi i łodygami, a często także pięknymi kwiatami, kwitnące wiosną płucnice (*Pulmonaria*), często z barwnymi liśćmi, kokorycze (*Corydalis*) posiadające barwne kwiaty i delikatne liście. Od niedawna stosuje się kokorycze z niebieskimi kwiatami (*C. flexuosa*, *C. elata*), a także z żółtymi, pochodzenia syberyjskiego (między innymi *C. nobilis*). Dużym zainteresowaniem cieszą kaukaskie niezapominajki, czy też brunnery. Są one bardzo trwałe, nie posiadają dużych wymagań glebowych, a kwitną przynajmniej dwa miesiące. Szczególnie piękne są odmiany z barwnymi liśćmi, między innymi *Brunnera macrophylla* 'Hadspen Cream', 'Langtrees', 'Dawson's White', 'King's Ransom', 'Jack Frost', 'Looking Glass'. Na bardziej wilgotne obszary nadają się: tawułki (*Astilbe*), jarzmianki (*Astrantia*), wiązówki (*Filipendula*), a także kokoryczki (*Polygonatum*) i serduszki (*Dicentra*).

Do mało znanych roślin na stanowiska cieniste i półcieniste można zaliczyć jasnoty (*Lamium*), sangwinarie, trójlisty (*Trillium*), pełniki (*Trollius*), japońską roślinę leśną glaucidium palmowe (*Glaucidium palmatum*), a także żółto kwitnący hylomekon japoński (*Hylomecon japonica*). Ponadto posiada jeszcze ogrodnictwo SARASTRO STAUDEN wiele innych rzadkich roślin na wskazane tutaj stanowiska.

Byliny rabatowe

Byliny rabatowe cieszą się nadal dużym uznaniem wśród miłośników roślin i ogrodów. Rabata bylinowa stanowi „klasyczną”, poniekąd formę zastosowania bylin w ogrodach i w parkach. Do gatunków preferowanych przez Ch.H. Kressa należą przede wszystkim: chryzantemy, inaczej złocenie, nachyłki (*Coreopsis*), ostróżki (*Delphinium*), jeżówki (*Echinacea*), liliowce, kosańce inaczej irysy, południowoafrykańskie barwne trytomy, bardzo nadal cenione piwonie, maki wschodnie, floksy (płomyki), przetacznikowce (*Veronicastrum*), które są jeszcze stosunkowo mało znane.

Cenne rarytasy ogrodowe

W ogrodnictwie bylinowym Ch.H. Kressa można znaleźć wiele cennych rarytasów ogrodniczych. Należą tutaj takie „rzadkości”, jak: mrozooodporne begonie (*Begonia grandis* var. *evasiana*, *B. sinensis*), piękna preriowa malwa (*Callirhoe involucrata*), rzadki i oryginalny kaulofil mocny (*Caulophyllum rubustum*), oryginalna śledziennica szerokolistna (*Chrysophyllum macrophyllum*), rzadka bylina z limonowym zapachem kwiatów – kollinsonia kanadyjska (*Collinsonia canadensis*), cenne storczyki obuwniki (*Cypripedium*) oryginalne, mało jeszcze znane, dysporum z wieloma ciekawymi gatunkami i odmianami (*Disporum cantoniense*, *D. flavum*, *S. sessile* 'Variegatum', *D. smilacinum*). Natomiast helonias kulisty (*Helonias bullata*) wymaga wilgotnych, żyznych stanowisk. Do wysokich bylin należy wschodnioazjatycka makleaja. W ogrodnictwie Ch.H. Kressa uprawia się dwa oryginalne gatunki: *Macleaya x kewensis* 'Sprethley's Purple' i *M. microcarpa* 'Kelway's Coral Plume'. Do rzadkich roślin cieniulubnych zalicza się japońską *Rohdea japonica*, która jest w Japonii otoczona legendą i podziwiana przez jej mieszkańców, a także trachystemon (*Trachystemon orientalis*),

przystosowany dobrze do cieniulubnych zakątków ogrodów. Podobnych stanowisk wymaga saruma (*Saruma henryi*) a także posiadające żółte, oryginalne ulistnienie *Leucosceptrum japonicum* 'Golden Angel'. Do charakterystycznych bylin w ogrodnictwie SARASTRO STAUDEN należą odmiany własne. Jest ich stosunkowo dużo, a niektóre z nich uzyskały już nawet dużą sławę ogólnoeuropejską, na przykład dzwonek 'Sarastro', rozchodnik *Sedum rupestre* 'Angelina', nawłóć *Solidago* 'Hiddigeigei', oryginalny gorysz *Peucedanum ostruthium* 'Iris', a także piwonია lekarska *Paeonia officinalis* 'Fritzi'.

Trawy, paprocie, rośliny górskie

Współczesne ogrody i parki trudno wyobrazić sobie bez traw. Najbardziej znane są tutaj: trzcinnik *Calamagrostis brachytricha*, tak zwana diamentowa trawa, czy trzcinnik ostrokwiatowy *Calamagrostis x acutiflora*, takie odmiany, jak: 'Karl Foerster' czy 'Overdam', wiele gatunków turzyc, tym posiadająca białe paski na liściach, japońska hakonechloa z cennymi odmianami ('Aureola', 'All Gold', 'Nicolas'). Współcześnie uprawia się powszechnie miskanta chińskiego (wiele ciekawych odmian, cenionych jako rośliny ozdobne), rozplenice (*Pennisetum*), trześlíce (*Molinia*), szczególnie trześlíca modra (*M. caerulea*), a także poronica *Sporobolus* i kilka gatunków ostnic (*Stipa*).

Uprawia się także powszechnie zwłaszcza w ogrodach cienistych paprocie. Należą tutaj takie gatunki jak: adiantum stopowate (*Adiantum pedatum*), zanokcica (*Asplenium*), szczególnie zanokcica skalna *A. trichomanes*, wietlica samicza (*Athyrium filix-femina*), narecznica *Dryopteris*, z których najbardziej znana jest narecznica samcza oraz *Dryopteris erythrosora* – narecznica czerwono-zawijkowa. W większych ogrodach można sadzić także paprocie jak: pióropusznik (*Matteuccia*), zwłaszcza rodzimy pióropusznik strusi, paprotkę (*Polypodium*), między innymi paprotkę zwyczajną (*P. vulgare*) z kilkoma odmianami, a także paprotnik (*Polystichum*) z kilkoma gatunkami i odmianami.

Na stanowiskach suchych stosuje się natomiast mrozoodporne kaktusy, agawy (bardzo egzotyczne w warunkach środkowoeuropejskich), opuncje, czy wreszcie kserotermiczne juki. W ogrodnictwie Ch.H. Kressa można też znaleźć wiele rzadkich i cennych bylin do ogrodów skalnych i alpinariów. Należą do nich między innymi akantolimon, krwawniki poduszkowe, przywrotniki (*Alchemilla faerorensis* var. *pumila*), miniaturowe czosnki, piaskowce (*Arenaria*), dzwonki poduszkowe, goździki poduszkowe, kocanki (*Helichrysum*), lebiodki, penstemony, pierwiosnki, karłowe mydlice, skalnice, przetaczniki (*Veronica*), a także wulfenie. Do mało znanych jeszcze roślin skalnych należą: marzanki (*Asperula*), atrakcyjna poduszkowa *Cotula hispida*, iglica (*Erodium*) z długokwitnącą *Erodium x hybridum*, *Hymenoxis scapo-sa* z złotożółtymi kwiatami, a także karłowate jaskry górskie.

Ogrodnictwo bylinowe SARASTRO STAUDEN stanowi miejsce uprawy i zachowania bioróżnorodności roślin. Wśród uprawianych tam bylin jest wiele rzadkich gatunków botanicznych, a także trudno osiągalnych mieszańców ogrodowych. Stąd też ogrodnictwo SARASTRO STAUDEN stanowi cenne miejsce zachowania bioróżnorodności w zakresie bylin¹. Ważne jest ono także dla polskich miłośników roślin i bioróżnorodności.

¹ Adres ogrodnictwa SARASTRO STAUDEN, Christian H. Kress, Ort 131, A-4974 Ort/Innkreis, Austria. Tel. kom. 0043/664/2610362, fax: 0043/7751/84243, www.sarastro-stauden.com, e-mail: office@sarastro-stauden.com.

Kress i jego współpracownicy zainteresowani są kontaktami z polskimi miłośnikami roślin, a także pobytem polskich gości w SARASTRO STAUDEN. Ogrodnictwo bylinowe Ch.H. Kressa uczestniczy w wielu ogrodniczych imprezach na obszarze Austrii i Niemiec². Kress korzysta z literatury polskiej na temat ogrodnictwa.

² Najważniejsze imprezy ogrodnicze, gdzie uczestniczy ogrodnictwo Ch.H. Kressa: Oirlicher Schneeglöckchentage (Nettetal-Oirlich koło Mönchengladbach, Niemcy); Berliner Staudenmarkt; Wiener Raritätenbörse; Pflanzenmarkt am Kiekeberg (koło Hamburga); Freisinger Gartentage (Freising koło Monachium); Pfälzer Pflanzentage in Maikammer (koło Neustadt, Weinstrasse), Illertisser Gartenlust (Illertissen); „Herbststauden“ – Beratung und Verkauf mit Christian Kress (Botanischer Garten, Linz); Flora Mirabilis (Schloss Neugebäude, Wiedeń).